

КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

ДОРДА СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ВИСЛОВЛЮВАНЬ, ЩО ПЕРЕДАЮТЬ КАЯТТЯ
/на матеріалі англійської мови/

Спеціальність 10.02.04. - германські мови

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата філологічних наук

Київ - 1996

Кб 35.495

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі граматики та історії англійської мови Київського державного лінгвістичного університету

Науковий керівник: кандидат філологічних наук,
доцент Л.С.Лев

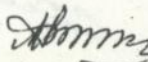
Офіційні опоненти: доктор філологічних наук,
професор С.А.Жаботинська
кандидат філологічних наук,
доцент Е.П.Рукіна

Провідна установа: Волинський державний університет
імені Лесі Українки

Захист відбудеться "15" листопада 1996 р. о год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 50.26.01 для за-
хисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
філологічних наук при Київському державному лінгвістичному
університеті /252150, Київ, вул. Червоноармійська, 73/.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці
університету.

Автореферат розіслано "15" листопада 1996 р.

Вчений секретар спеціалізованої ради професор М.П.Дворжецька

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00760588 (Y)

Дослідження процесу саморозкриття людини в комунікації пов'язане не лише з визначенням її природи, а й з проблемами особового змісту. Зверненість до них дозволяє одержати більш повну й цілісну картину образу людини. За допомогою висловлювання каяття, де широко репрезентовані конструкції розмовного мовлення з метов передачі внутрішнього стану мовця, порушується актуальна проблема сучасної лінгвістики – проблема людського фактора. Категорія суб'єкта-центральної категорія сучасної прагматики.

Актуальність вибраної теми зумовлена загальною спрямованістю лінгвістичних досліджень на розгляд мовних одиниць з погляду їх функцій у процесі комунікації, необхідністю подальшого аналізу лінгвістичної інтерпретації міжособистісних відносин, зокрема їх позитивного полюса, необхідністю вивчення почуття каяття з метов виявити комплекс різнорівневих засобів його відображення.

Об'єкт дослідження становлять висловлювання каяття в сучасній англійській мові.

Предметом вивчення є комунікативні та прагматичні особливості даних висловлювань.

Мета дисертації – виявити й дослідити висловлювання каяття, описати їх комунікативно-прагматичні особливості.

Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

- ідентифікувати висловлювання каяття серед інших оціночних висловлювань; визначити основні прагматичні типи даних висловлювань;
- встановити залежність градування ознаки негативної оцінки у висловлюваннях каяття від прагматичної спрямованості даних висловлювань;
- з'ясувати лексичний спектр відображення негативної оцінки у висловлюваннях каяття;
- виділити синтаксичні конструкції, в яких актуалізуються дані висловлювання;
- виявити невербальні компоненти, що супроводжують висловлювання каяття, встановити їх роль у реалізації інтенціонального змісту цих висловлювань;
- з'ясувати основні екстралінгвістичні фактори, що зумовлюють формування та функціонування висловлювання каяття;

- визначити особливості даних висловлювань у різних мовленнєвих жанрах.

Матеріалом дослідження послужили 2000 фрагментів текстів, що містять висловлювання каяття. Приклади вибиралися методом суцільної вибірки з художніх творів англійських, американських та австралійських авторів ХХ століття.

У процесі вирішення поставлених завдань були використані методи функціонально-семантичного, контекстуального та фреймового аналізів.

Методологічну основу дослідження становлять положення про мову як засіб відображення об'єктивної дійсності, про взаємодію мови та мислення, базові положення психології про діяльність людини, природу особистості, а також сферу її потреб і мотивації, специфіку міжособистісних відносин.

Наукова новизна роботи полягає в системному дослідженні висловлювань каяття як комунікативних одиниць, виявленні їх місця серед інших оціночних висловлювань, визначенні залежності градування ознаки негативної оцінки від прагматичної спрямованості даних висловлювань, виявленні різнорівневих вербальних і невербальних засобів вираження почуття провини, а також синтаксичних конструкцій актуалізації зазначених висловлювань; з'ясуванні найбільш характерних конфігурацій типової ситуації каяття; особливостей жанрової репрезентації висловлювань, що аналізуються.

Основні положення, які вносяться на захист:

1. Висловлювання каяття – це особлива різновидність оціночних висловлювань, де зона дії оцінки й вектор спрямованості ілюкції різноскеровані: вектор оцінки є ретроспективним, вектор ілюкції – проспективним.

2. Висловлювання каяття належать до прямих мовленнєвих актів оцінки. Згідно наміру мовленнєвого акту розрізняються регулятивні /мовленнєві акти вибачення/ та саморегулятивні /мовленнєві акти жалю, докорів совісті, каяття/. Останні мовленнєві акти є автоспрямованими.

3. Градування ознаки негативної оцінки у висловлюваннях каяття пов'язане з їх прагматичною спрямованістю. Засоби градування використовуються не тільки для відбиття відмінностей у ступені ознаки, але й з метою акцентування, привернення уваги адресата, збільшення комунікативного навантаження повідомлення.

4. Діалектична взаємодія мовних структур і інформації, що передається через них, забезпечує зв'язок структури й функцій для досягнення певного комунікативного ефекту. Невербальні засоби комунікації функціонують як інтенсифікатори ілюквативної сили даних висловлювань.

5. Суб'єктивний фактор є домінантним екстралінгвістичним фактором, що зумовлює формування та функціонування зазначених висловлювань в акті комунікації. Адресат, відносини між комунікантами та обставини комунікації впливають на вибір вербальних і невербальних засобів їх формування.

6. Висловлювання каяття, що функціонують у листах і щоденниках, є особливим видом текстово-мовленнєвого спілкування, де мовленнєвий компонент - інтеріоризований, а текстовий - екстеріоризований.

Теоретична цінність дослідження визначається його зв'язком із розробкою такої важливої лінгвістичної проблеми, як особистісний аспект мовної комунікації. Було зроблено комплексний опис комунікативної групи висловлювань каяття, визначено діапазон градуальності ознаки "негативна оцінка" в різних частинах мови в залежності від прагматичної спрямованості висловлювань, здійснено аналіз вербальних та невербальних засобів, що використовуються в ситуації позитивного розв'язання конфлікту.

Практичне значення дослідження зумовлюється можливістю використання його основних положень та висновків у лекційному курсі з теоретичної граматики /розділ "Комунікативні типи речень"/, у викладанні практики англійської мови при навчанні діалогічному мовленню, у спецкурсах з прагмалінгвістики та паралінгвістики, при написанні курсових та дипломних робіт.

Структура роботи. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, загальних висновків, бібліографії.

списку лексикографічних джерел та списку джерел ілюстративного матеріалу.

У вступі дається обґрунтування теми, визначається її актуальність, вказується об'єкт та предмет дослідження, висувуються мета й завдання роботи, розкривається її новизна, теоретична цінність і практичне значення, формулюються основні положення, які виносяться на захист.

У першому розділі викладено основні теоретичні положення, на яких базується концептуальний апарат дослідження, з'ясовується місце висловлювання каяття серед інших оціночних висловлювань, визначаються змістовні аспекти висловлювання каяття; дане висловлювання розглядається в структурі мовленнєвого акту.

У другому розділі проводиться аналіз засобів градування ознаки негативної оцінки у висловлюваннях каяття та залежність їх використання від прагматичної спрямованості даних висловлювань, розглядаються синтаксичні конструкції, визначається роль невербальних засобів у висловлюваннях даної групи.

У третьому розділі досліджуються основні екстралінгвістичні фактори, що зумовлюють формування та функціонування висловлювань каяття, визначаються особливості даних висловлювань у різних мовленнєвих жанрах.

У висновках узагальнюються результати проведеного дослідження, формулюються висновки й намічаються перспективи подальшого дослідження.

Апробація роботи. Основні положення дисертації були висвітлені в тезах виступів на міжнародній конференції "Мовна номінація" /Мінськ, 1996/, на науковій конференції пам'яті професора А.О.Білецького "Актуальні питання сучасної філології" /Київ, 1996/, у доповідях на п'ятій міжнародній конференції "Мова та культура" /Київ, 1996/, на шостій ювілейній конференції "Актуальні проблеми вивчення мови та мовлення, міжособистісної та міжкультурної комунікації" /Харків, 1996/, на засіданні кафедри граматики та історії англійської мови Київського державного лінгвістичного університету /1995/.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Актуальним напрямком сучасних лінгвістичних досліджень залишається розробка проблем мовної комунікації /Н.Д.Арутюнова, М.М.Бахтін, В.В.Богданов, В.Г.Гак, В.З.Дем'янков, Г.Г.Почепцов, Г.Г.Почепцов /мол./, О.Г.Почепцов, І.П.Сусов, Л.П.Чахоян, P.Drew, W.J.Edmondson, J.Heritage/.

Комунікація завжди має особистісну визначеність. Такі позалінгвістичні сутності, як емоції, почуття, відносини стають об'єктом лінгвістичного аналізу /Ю.Д.Апресян, О.М.Вольф, М.Д.Городнікова, Ю.М.Малінович, В.І.Шаховський, Z.Vendler, A.Wierzbicka/.

Підхід до проблеми особистості диктує доцільність розгляду моральної самосвідомості. Протиріччя морального життя людини найбільш гостро відчуваються під час виникнення конфлікту. Конфліктна ситуація веде не лише до негативних наслідків. У роботі відзначається конструктивна функція конфлікту, коли самосвідомість допускає негативне емоційно-ціннісне відношення до себе. Це відношення виступає переживанням почуття провини. Це почуття виступало об'єктом дослідження у філософів Арістотеля, Р.Декарта, І.Канта, Б.Спінози.

Схема 1.

Почуття провини представлено у вигляді спіралі. Зрушення по ній відображає наростання ступеня емоційної напруженості. Почуття жалю - перша сходинка в цій ієрархії. Докори совісті починаються з невизначеного для самої людини стану

занепокоєння, який виникає під час усвідомлення непорядності свого вчинку, внутрішньої дисгармонії. Докори совісті - та стадія, на якій людина формує для себе певне рішення зробити так, щоб забезпечити собі спокій, це початок того змістовного ряду, з якого йде "сходження" людини /О.І.Кульчицька/. Усвідомлення й переживання людиною своєї провини тягне за собою каяття - глибоке почуття жалю за зроблений вчинок, яке супроводжується відреченням від нього й самозасудженням, готовністю спокутувати провину й заслужити прощення своїми діями. Основою почуття провини є негативна самооцінка.

Дане почуття вербалізується у висловлюваннях каяття /далі ВК/, ми беремо найвищий ступінь визнання провини. В основі класифікації ВК за змістом полягають, крім психологічних, критерії, що є способом вираження негативної думки про вчинок, а також підставу та аспект негативної оцінки, що входить у структуру висловлювання, і форму відображення прагматичного значення провини. За змістом розрізняються вибачення, а також висловлювання, що передають почуття жалю, докори совісті й каяття.

Вибачення реалізує стереотипне комунікативне значення - просити в адресата пробачення /Н.І.Формановська/. Інакше можна сказати, що метов вибачення є висловити жаль у зв'язку з існуючим станом справ:

"I'm sorry that my being upset was so hard on you. I thought may be you and I could have a talk and clarify things a little." (Plain)

Висловлювання, що передають докори совісті, відображають емоційний стан суб'єкта, коли минуле усвідомлюється ним як огидне й неприпустиме:

She knew she had gone too far. Inwardly she always suffered from remorse when she lost control and created scenes in public." (Dunne)

Висловлювання каяття можуть передавати зміст жалю і зміст каяття. Різниця між ними полягає в тому, що вони можуть протиставлятися.

"I've sinned most grievously and unexcusably. ...I repent, therefore I shall confess and await forgiveness. I do repent, bitterly. You see that I have much to repent." (McCullough)

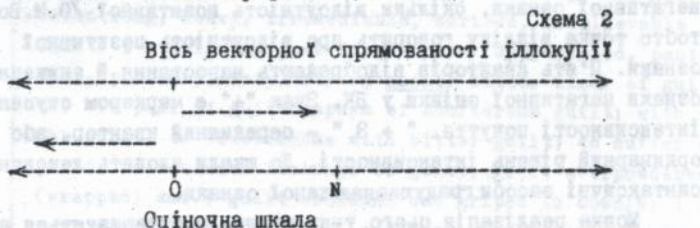
ВК представляють інтерес у порівнянні з іншими оціночними

висловлюваннями тим, що зона дії оцінки й вектор спрямованості іллокуції цих висловлювань різноскеровані. Саме для з'ясування цього у роботі був запропонований аналіз прагматичної суті висловлювання. У результаті даного аналізу вибудовується висновок про те, що висловлювання каюття мають і базуються на проспективному намірі й зворотно спрямованій – ретроспективній – оцінці. Це сприяє формуванню негативної самооцінки особистості, відображення якої переслідує перлюкутивну мету створення емоційного комфорту:

Peter eagerly grasped her hand.

"I tell you what, Story Girl, I'm awfully sorry I laughed in church, but you needn't be afraid I ever will again. And I'm going to church and Sunday School regular, and I'll say my prayers every night. I want to be like the rest of you." (Montgomery)

Це можна показати графічно. /Схема 2/

Зона дії оцінки й вектор спрямованості іллокуції є різноскерованими. Намір-позитивний і тяжіє до норми, негативна оцінка показує на відхилення від неї. Чим більше провина, тим більше буде розбіжність векторів на шкалі. В інших оціночних висловлюваннях вектори є односкерованими.

У ході аналізу було виявлено такі прагматичні типи ВК: перформативи, експресиви, директиви /реквестиви/, промісиви, констативи. Згідно наміру мовленнєвого акту, у роботі розрізняються регулятиви /мовленнєві акти вибачення/ та саморегулятиви /мовленнєві акти жалю, докорів совісті, каюття. Намір регулятивів – відновити порушену кооперативність спілкування. Намір саморегулятивів полягає у відображенні психічного стану мовця й поліпшенні його самопочуття. Останні мовленнєві акти є автоспрямованими.

Схильність до градування ознаки "негативна оцінка" у ВК обумовлена екстралінгвістичним фактором, тобто специфікою позначуваної предметної області. Назви практично всіх емоційних станів /емоцій, почуттів, переживань, відношень/ підлягають експліцитному або імпліцитному градуванню в різних частинах мови, що зумовлено тільки екстралінгвістичним фактором - скалярністю емоцій /В.І.Шаховський/.

Градація, як розумова операція, пов'язана з операціями порівняння й класифікації /О.І.Шейгал/. Засоби градування, що дозволяють співвідносити ознаку, котра оцінюється з тією чи іншою точкою на шкалі, належать до різних мовних рівней й утворюють функціонально-семантичну категорію інтенсивності.

У проведеному аналізі за основу було взято асиметричну шкалу з двома полюсами - відкритим й обмеженим. Наявність межі в оціночних ознаках негативної зони пов'язана з тим, що ці оцінки припускають не стільки присутність деякої негативної ознаки, скільки відсутність позитивної /О.М.Вольф/, тобто точка відліку говорить про відсутність позитивної ознаки. П'ять кванторів відображають наростання й зниження ознаки негативної оцінки у ВК. Знак "+" є маркером ступеня інтенсивності почуття. " + 3 " - серединний квантор, або ординарний рівень інтенсивності. До шкали входять лексичні й синтаксичні засоби градування даної ознаки.

Мовна реалізація цього типу шкали характеризується асиметрією в тому плані, що засоби посилення превалюють над засобами ослаблення ознаки, тобто, відповідно до закону "кінця шкали" можна говорити про різний ступінь дроблення шкали /на незначному віддаленні від нуля знаходиться зовсім невелика кількість одиниць/. Даний закон лінгво-психологічно пояснюється тим, що численність мовних засобів найвищого ступеня перемагає задовольняти мовця, здається йому недостатньо ефективною, а це примушує його шукати нові засоби.

Діапазон градуальності в різних частинах мови зумовлений, перш за все, присутністю якісної ознаки в структурі значення. Наведемо градуальну шкалу ознаки "негативна оцінка" /іменника/ /шкала побудована на основі фактичного матеріалу/.

Градуална шкала ознаки "негативна оцінка" /іменники/

- + 5 totally my fault; prime, unforgivable, unpardonable fault; bounteous, (the most) dreadful, enormous, hateful, hideous, ineffable, inexpiable, murderous, unpardonable, wrenching guilt; annihilating sense of a total guilt; my guilt is as the guilt of ten; guilt corrosive as brine, like typhoid; the toxin of guilt; he would never feel free of guilt; plea for pardon; fierce, immeasurable, immense, infinite, keenest regret; a piercing pang of regret; bleeding remorse; remorse is a knife, that probes far deeper than the evil; bitter, deep, remorseful, whole-hearted repentance
- + 4 humble, profound, public, tearful apology; storm of apologies; storming off with a cascade of apologies; full of apologies; with many apologies; humble excuses; all my fault; it's a lot my fault; beastly, chief, grave, gross, headstrong, heavy, irremediable, serious, unbelievable fault; I humbly beg your forgiveness; deep-rooted, panic, pent-up, (very, very) strong guilt; bitter sizer of guilt; the old pull of guilt; spasm of adulterous guilt; with only the guilt; to be overcome with bitter guilt; to suffer with guilt; to occasion feelings of guilt; guilt overpowered (wrapped) smb., guilt wrenched and griped in bowels; I beg your pardon; bitter, deep, endless, everlasting, fundamental, hopeless, intense, profound regret; extreme remorse; pains of remorse and regret; quick repentance.
- + 3 apology, blame, excuse, fault - falling - frailty - vice; forgiveness; guilt; pardon; regret; remorse; repentance - penance - penitence.
- + 2 quick apology; glaring fault; I'm afraid/ I think it's my fault; it's partly my fault; perhaps the fault is mine; somehow I feel it's my fault; indistinguishable, unenlightened guilt
- + 1 abject, grovelling apology; tiny (momentary) pang of guilt; twinges of guilt.

Мовні засоби вираження каяття включають лексичні, лексико-синтаксичні й синтаксичні одиниці /засоби будовання висловлювання/, а також невербальні компоненти. Аналіз лексичного наповнення ВК дав змогу виявити різні частини мови /дієслово, прикметник, іменник, прислівник/, які маркують негативну оцінку.

ВК актуалізуються в простих і складнопідрядних реченнях. Типовою для ВК є форма розповідного речення теперішнього часу дійсного способу. Форма Present Continuous використовується як граматичний засіб створення інтенсивності висловлювання:

"I'm feeling horribly guilt. I don't know your story, but it's not hard to figure it out - some of it, anyway - and I see that my being here has made terrible trouble for you again." (Plain)

Форма минулого часу використовується у ВК, які описують емоційний стан відчувачого суб'єкта, вказує на завершеність дії. Форма майбутнього часу властива ВК, які характеризують майбутній стан справ, а також відбивають впевненість мовця в цьому майбутньому факті:

"She will regret it later. Among the other things she will regret." (I.Shaw)

Композиція, стиль ВК залежать від того, кому це висловлювання адресоване, від того, як мовець відчуває й відображає свого адресата. У ВК звертання може виконувати функцію впливу на адресата з метою досягнення певного психологічного ефекту. Це-звертання, що передають позитивне ставлення мовця до адресата:

"...Tommy, I cannot marry you. You can't really have believed I would. Oh God, I'm sorry. ...Tommy, dear, it mustn't be any more. Oh forgive me..."

(Murdoch)

Брутальні слова використовуються у ВК, які скеровані до самого себе, тобто в ситуаціях самокомунікації, у внутрішньому мовленні. Таким чином мовець відображає негативну самооцінку:

"Pig! Pig! Daughter of pigs!" she said, because to call a native a pig is the worst insult of all. (Burnett)

У ВК застосовується опис усіх видів невербальних компонентів комунікації /фонаційні, кінесичні, такесичні, проксемічні, а також артефакти/, котрі підкреслюють прагматичний компонент даних висловлювань. Позиція невербальних компонентів може бути різною – такою, що передує висловлюванню, супроводжує або завершує його.

У ситуаціях, що відрізняються високою емоційною напруженістю, функціонують спонтанні невербальні компоненти, а навмисні зустрічаються в ситуаціях вибачення, які не відзначаються високою емоційною напруженістю. Спонтанні невербальні компоненти є зовнішнім проявом внутрішніх психічних процесів й емоційного стану мовця.

Аналіз фактичного матеріалу показав, що навантаження, перш за все, іде на голос та вираз обличчя. Такий невербальний компонент, як посмішка, може відігравати певну роль лише на першому ступені почуття /у вибаченні/; на всіх останніх ступенях вона може нівелювати значення ВК.

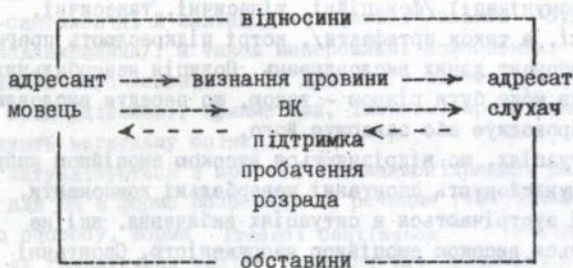
У тексті невербальні компоненти передаються за допомогою певного набору лексичних і лексико-синтаксичних одиниць. Відзначається така тенденція – чим сильніше почуття провини, тим ширший контекстуальний опис невербальних компонентів.

У роботі, що реферується, розподіл ситуацій міжособистісної комунікації проводиться за типами взаємодій: ситуація конфлікту, співпраці, автономії й підпорядкування. ВК функціонують у комунікативній ситуації конфлікту.

Оскільки ситуація конфлікту є не механічною сумою окремих елементів, а складною системою компонентів, що взаємодіють між собою, аналіз кожного з цих компонентів, як фактора, що зумовлює функціонування ВК, вимагає їх дослідження у взаємозв'язку. З цієї метою у роботі був проведений фреймовий аналіз ситуації позитивного розв'язання конфлікту.

Під фреймом розуміється структура даних для представлення стереотипної ситуації /М.Мінський/. Фрейм – це не одна конкретна ситуація, а найбільш характерні, основні моменти ряду близьких ситуацій. Типову ситуацію, в якій функціонують ВК, можна представити наступною схемою /див. стор. 12/ /Схема 3/.

Схема 3

Адресант й адресат представлені своїми психологічними й соціальними параметрами: емоційний стан комунікантів, зацікавленість мовця в мовленнєвому спілкуванні – мовець відчуває психологічний дискомфорт і бажання висловитися. Позиція другої особи трактується як позиція слухача. Роль адресата в ситуації ВК полягає в психологічному коректуванні емоційного стану мовця.

До соціальних параметрів комунікантів відносяться рівний чи різний соціальний статус, їх соціально-культурний рівень.

Постійними для адресанта й адресата є психологічні параметри /для адресанта – негативний емоційний стан – почуття провини за свій вчинок; для адресата, якщо він є, – здатність до емпатії й альтруїстичної поведінки/. Постійним у цій моделі є також бажання мовця відновити порушені отосунки й, тим самим, поліпшити свій емоційний стан /у схемі це позначено усвідомленням свого вчинку, котре реалізується у ВК/. Змінними в моделі виступають соціальні параметри, а також відносини між комунікантами. Обставини комунікації характеризуються змінними параметрами. У залежності від них, ситуація може бути офіційною чи неофіційною.

Наведемо приклад неофіційної ситуації:

Toby stepped through and for a moment they looked at each other through the gateway. Toby felt he ought to apologize and struggled for the words.

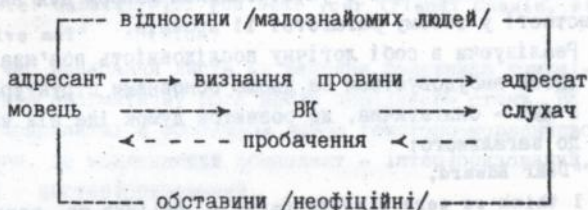
"I'm sorry," he said, "I know I oughtn't to have come in."

"Don't be after worrying," said the nun. "They say that curiosity killed the cat, but I never believed it when I was

your age. Besides, we have a special rule which says that children can sometimes come into the enclosure."

(Murdoch)

Ситуацію можна представити наступною схемою. /Схема 4/
Схема 4

Ситуації можуть диференціюватися за наявністю/відсутністю зворотного зв'язку, а також за кількістю комунікантів. Мінімальною одиницею тут є одна людина у випадках самокомунікації:

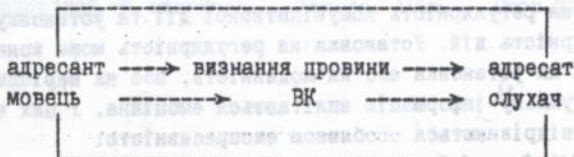
She stared at herself in the glass. Her eyes were swollen with tears; her face was satined and there was a red mark on one cheek where his head rested. She looked at herself with horror. It was the same face. She had expected in it she knew not what change of degradation.

"Swine," she flung at her reflexion. "Swine."

(Maugham)

Цю ситуацію можна представити такою схемою, де адресант й адресат /тобто мовець і слухач/ втілюються в одній особі. Стосунки й обставини не позначаються, бо відсутній інший комунікант. /Схема 5/

Схема 5

Фреймовий аналіз дозволив з'ясувати, що суб'єктивний фактор є домінантним екстралінгвістичним фактором, що зу-

мовляє формування та функціонування ВК в акті комунікації. Адресат, відносини між комунікантами та обставини комунікації впливають на вибір вербальних і невербальних засобів їх формування.

Листи й щоденники є універсальним жанром для вивчення особистості у всьому багатстві її проявів.

Реалізуючи в собі логічну послідовність пов'язаних думок, листи вибудовуються за двома основними структурами. Одна з них – синтетична, де розвиток думок іде від часткового до загального:

"Dear Edward,

I think we were wise to part. ...Believe me, separation was the only possible outcome. ...I can confess all my faults now; my only excuse is that I was very unhappy. For all the pain I have caused you I beg you to forgive me. We may as well part friends, ..."

Bertha

(Maugham)

Друга структура аналітична, котра є рухом думки у зворотному напрямку:

"Dear heart, I am sorry I was so useless last night and please forgive what I said about Laura Impiatt, I know that was just stupid. ..."

(Murdoch)

Аналіз фактичного матеріалу показав, що ВК, які функціонують в епістолярному жанрі, притаманна структурна складність порівняно з усним мовленням. Зміст листів – емоційно незбалансований, що тягне за собою широке використання експресивно-оціночних одиниць, підсилювальних конструкцій й зближених речень.

Під час ведення щоденникових записів розрізняють установку на регулярність комунікативної дії та установку на нерегулярність дій. Установка на регулярність може конкретизуватися як установка або на щоденність, або на періодичність. У фактуальну інформацію вплітається емоційна. У цих випадках ВК не відрізняються особливою експресивністю:

"4th Day of February.

I said, "I am truly sorry, lady, that Rhys and John and Wat were put to the trouble of a new privy. I am sorry I disappointed you."

(Cushman)

Нерегулярна щоденникова діяльність вимагає для цього вагомого приводу. Можливість зробити запис у щоденник до-рівнює можливості висловитися.

"I have so sorely offended Cassie she will not speak to me. I can not remember that this has happened before.

Cassie! Cassie! Will you hear your friend? Cassie, will you forgive me?" (Blos)

Під час написання листа та ведення щоденника комуні-канти виконує прагматичну роль носія психічного стану. ВК у листах і щоденниках є особливим видом текстово-мовленнєвого спілкування, де мовленнєвий компонент - інтеріоризований, а текстовий - екстеріоризований.

Для з'ясування ролі мовця в процесі мовленнєвого по-родження продуктивним є звертання до даних когнітивної лінгвістики. Перспективою даного дослідження може бути когнітивне моделювання мовленнєвої діяльності, що вимагає виходу за рамки вивчення окремих висловлювань і звертання до аналізу дискурсу.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНІ В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Мовні засоби вираження висловлювання каяття //Науковий вісник ВДУ, - № 1. - Луцьк, 1996. - Стор. 69-72.
2. Визнання провини у висловлюваннях вибачення //Мовна но-мінація. Міжнародна конференція. Тези. - Мінськ, 1996. - Стор. 34 /рос. мовою/.
3. Жанрова репрезентація оціночних висловлювань //Актуальні проблеми вивчення мови та мовлення, міжособистісної та міжкультурної комунікації. Шоста ювілейна конференція. Тези доповідей та виступів. - Харків, 1996. - Стор.72-74.

Дорда С.В. Коммуникативно-прагматические особенности высказываний, передающих раскаяние /на материале современной англоязычной художественной прозы/.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04. - германские языки, Киевский государственный лингвистический университет, Киев, 1996.

В работе проводится системное исследование высказываний раскаяния как коммуникативных единиц; определяется их место среди других оценочных высказываний; выяснена зависимость градации признака негативной оценки от прагматической направленности изучаемых высказываний; выделены вербальные и невербальные средства выражения раскаяния; смоделированы фреймы наиболее характерных ситуаций; рассмотрены особенности жанровой репрезентации данных высказываний.

Dorda S.V. Communicative and Pragmatic Peculiarities of Utterances which Express Repentance /on the Material from Modern English Fiction/.

The dissertation for the Candidate degree in philology, speciality 10.02.04. - Germanic Languages, Kiev State Linguistic University, Kiev, 1996.

The paper investigates utterances of repentance as communicative units; the status of above-mentioned utterances in the speech system is determined; the frame of the communicative situation is offered; verbal and non-verbal means which can express repentance are distinguished; the peculiarities of these utterances in different speech genres are presented.

Ключові слова: прагматика, комунікація, каяття, оціночне висловлювання, градація, мовець, англійська мова.

Підл. до друку 08.10.96. Формат 60×84¹/₂.
Папір друк. № 1. Спосіб друку офсетний. Умовн. друк. арк. 0,93.
Умовн. фарбо-відб. 1,04. Обл.-вид. арк. 10.
Тираж 100. Зам. № 6-3580.

Фірма «ВІПОЛ»
252151, Київ, вул. Волинська, 60.

AB 35.795